

POLOŽAJ BARBANA I PLANJE 1199. GODINE

Prof. dr. Lujo MARGETIĆ
Rijeka
G. Carabino 11

UDK 949.75-2 Pula Barban Planja] »1199«
Izvorni znanstveni članak
Primljeno 13. studenoga 1991.

Autor analizira isprave od 10. veljače 1199. godine i 9. (ne 4.!) ožujka iste godine po kojima su se predstavnici općina Barban i Planja (današnji Prnjani, 4 km sjeverno od Barbana) obvezali da će uplaćivati četvrtine (tj. dio crkvene desetine koji pripada javnoj vlasti) i travarinu općini Pula (po prvoj ispravi), odnosno u Puli nastanjenom njemačkom vitezcu Geroldu »s ortacima« (po drugoj ispravi) i da se podvrgavaju jurisdikciji pulske općine.

Dok su po mišljenju autora koji su dosad proučavali navedene dvije isprave one dokaz agresivne ekspanzije pulske općine, doile autor dokazuje da su one plod smišljene akcije moćnoga goričkog grofa Engelberta III koji je u Puli posjedovao tzv. feud Sv. Apolinara oko kojega je upravo pod konac XII. stoljeća vodio dugotrajni spor s ravenškim nadbiskupom. Engelbert III želio je ustupanjem prava nad Barbanom i Planjom pridobiti sklonost pulske općine i Gerolda kako bi presude izrečene u korist ravenškog nadbiskupa ostale mrtvo slovo na papiru.

1.

Za istarsku su povijest od velikog interesa dvije isprave iz 1199. godine što se odnose na Pulu, Barban i Planju.¹

Benussi je iz tih isprava zaključio² da su obećanja predstavnika Barbana i Planje »sigurno« (certamente) posljedica prethodnih ratova koje su vodili Puljani »protiv okolnih teritorija«. Četvrt stoljeća kasnije (1923) Benussi se vratio na istu temu.³ U tom novijem radu on navodi da je 1199. godine došlo do rata Pule s općinarima Barbana i Planje u kojemu su Puljani pobijedili pa je zbog toga 10. veljače barbanski gastald dao potestatu Pule jamstvo da će plaćati četvrtinu i travarinu pulskoj općini

1 One su objavljene od P. KANDLER, *Notizie storiche di Pola*, Parenzo 1876, 278-281; A. S. MINOTTO, *Documenta ad Forumjulii, Istriam, Goritiam, Tergestum spectantia*, Atti e memorie della Società Istriana di Storia Patria (dalje AMSI), VIII, 1-2, 19-20; L. KIRAC, *Crtice iz istarske povijesti*, Zagreb 1946, 303-305.

2 B. BENUSSI, *Nel medio evo*, Pagine di storia istriana, Parenzo 1896 (preisak iz AMSI IX, 1894 - XIII, 1897), 680-681, 710.

3 Isti, *Pola nelle sue istituzioni municipali sino al 1797*, Venezia 1923, 137-139.

na isti način kako su to običavala činiti ostala sela što se nalaze na pulskom području, kao i da će u pitanjima što se odnose na stanovnike grada i sela priznavati presude (pulskog) potestata Rogerija i (pulskih) građana. Benussi ističe da pri svemu tome nije jasna uloga goričkog grofa Engelberta III i njegovih vazala. Što se pak tiče obećanja stanovnika Planje, Benussi smatra da je neobično da je ono dano nekom Geroldu koji je bio u pogledu desetine Gurana vazal pulskog biskupa. Naime, neobično je da on (sa svojim drugovima) prihvaća planjsko obećanje ne samo u svoje ime nego i u ime svih Puljana.

1924. godine javlja se De Vergottini⁴ sa svojom kratkom, ali sadržajem vrlo bogatom knjigom o istarskoj povijesti. On koristi ispravu iz 1199. da bi dokazao da je Pula te godine podvrgnula svojoj vlasti Barban i Planju, čime je Pula »kao prva od istarskih gradova započela klasičnu politiku talijanskih komuna ekspanzije svog distrikta«.

Iste godine objavio je D. Gruber svoju Povijest Istre.⁵ On navodi da je Pula 1195. doduše podlegla Mlečanima, ali da je bila »bolje sreće u borbi sa sebi podložnim općinama Barbanom i Planjom, koje su se htjele osloboditi odvisnosti od nje«. Puli je pri tome pomogao gorički grof Engelbert III. Pokoreni barbanski buntovnici morali su izjaviti da će se opet pokoravati Puli i plaćati uobičajne danke i podavanja, a ubrzo su to isto obećali i Planjani.

Približno 1928. godine dovršio je svoj rukopis o povijesti Istre Luka Kirac,⁶ ali je njegov rad objavljen tek 1946. On je dvije isprave iz 1199. preveo i dao svoje tumačenje događaja. Po njemu je Pula, nakon što je 1193. opljačkana, »najprije od Pizanaca pa onda od Mlečana« bila u velikoj stisci i zato je, »da se oporavi«, 1199. godine navela na »podraške hrvatske županije« Barban i Planju, kojima su priskočile u bratsku pomoć »prekoraške hrvatske županije«. Pod pritiskom »istarskog kneza Engelberta morale su podraške županije barem na nešto pristati«. One nisu popustile »ni u pogledu svog zemljišta ni u pogledu slobode«, već su samo pristale na plaćanje četvrtine i travarine »od spornog međašnog zemljišta«. Naime, po Kircu se četvrtina i travarina o kojoj je riječ u analiziranim ispravama odnose samo na uže područje koje se nalazi između pulske, barbanske i planjske općine, tj. na područje sjeveroistočno od Vodnjana.

C. De Franceschi je u svojem zadnjem radu, objavljenom 1964. godine⁷ tumačio ispravu iz 1199. na osebujan način. Naime, on tvrdi da je oko 1190. »možda na inicijativu goričkog grofa Engelberta III došlo do prijevoza Slavena iz hrvatskog primorja ili dalmatinskih otoka na pusta područja Raše između Barbana i Plagne«. Dokaz tome

---

⁴ G. DE VERGOTTINI, *Lineamenti storici della costituzione politica dell'Istria durante il medio evo*, I, Roma 1924, 91, 95.

⁵ D. GRUBER, *Povijest Istre*, Zagreb 1924, 97.

⁶ L. KIRAC, n. dj., (bilj. 1) 303-305, prijevod 134-135.

⁷ C. DE FRANCESCHI, *Storia documentata della Contea di Pisino*, Venezia 1964.

bile bi isprave iz 1199. godine, osobito ona barbanska po kojoj se barbanski gastald obvezao da će platiti zaostatke obveza iz kvarte i travarine za vrijeme proteklih 7 godina.⁸

O ispravama iz 1199. pisao je i S. Antoljak.⁹ On je prije svega upozorio na »nekoliko većih i manjih pogrešaka« što ih je načinio Kandler prilikom objavljivanja tih dviju isprava. Tako npr. Kandler piše *publicorum, februaryario, Ottonis, comitis Rugenii, mobilia* itd., a Antoljak ispravlja u *publicorum, februaryario, Otonis, comitis R, mobillia* itd. Nešto su važnije ispravke *comune* u *comunem* i *quot* u *quod*. Antoljak prebacuje klauzulu »Actum in confinio Pole inter Galcanum et Barbanam« iz početka isprave o obećanju Planje na završetak isprave o obećanju Barbana. Doduše već je i Kandleru daleke 1876. godine bilo jasno da je prva isprava sastavljena na granici pulskog teritorija između Gočana i Barbana. Istoga je mišljenja bio i Minotto.¹⁰

Primijetili bismo sa svoje strane da u »originalu« stoji »Galcanam« a ne »Galzanam« i da Planja nije dala obećanje dano »die quarta« nego »die VIII«, dakle 9. ožujka 1199, a ne kao što svi autori tvrde 4. ožujka iste godine.

Prije nego krenemo dalje, moramo odgovoriti na pitanje gdje se nalazila Planja. Od naših se autora time pozabavio jedino Kirac. On je naveo da su se s desne strane Raše poredale »županije (...) Planja, Gočan, Barban i Rakalj.«¹¹ Camillo de Franceschi je 1939-1940. napisao da je Planja »luogo distrutto, d'incerta ubicazione, nel terr. di Barbana«,¹² ali je u svom zadnjem radu ipak znatno pripomogao ubikaciji time što je spomenuo da su gorički grofovi u prvim desetljećima XIII. stoljeća bili u posjedu »delle ville di Barbana e Plagna ossia Porgnana«. On je pri tome citirao ispravu od 14. siječnja 1257. sačuvanu u kopiji iz XV. stoljeća¹³ u kojoj se spominje »villa Plangna«.¹⁴

Iz tih vijesti treba zaključiti da je Planja-Porgnana današnje selo Prnjani oko 3 km sjeverno od Barbana i oko 4 km istočno od Gočana, tj. nekadašnjeg Galzana.

8 Teze De Franceschija nisu prihvatljive. S jedne strane on sam izvodi mnoge toponime Barbanštine iz antičkih naziva, npr. Barbana, Galzana, Plagna, (C. DE FRANCESCHI, *La toponomastica dell'agro polese*, AMSI, LI-LII, 1939-1940, 170). Kad bi Barbanština bila doista tako pusta koncem XII. stoljeća, kao što je opisuje De Franceschi, novonaseljeni Slaveni ne bi preuzeli stare nazive. Očito je slavensko naseljavanje Barbanštine imalo drukčiji tijek, tj. Slaveni su se pomalo naseljavali tijekom stoljeća. Uostalom, područja jugoistočno od Pazina i Pićna bila su još 1012. godine gusto naseljena (podrobnosti u L. MARGETIĆ, *Iz pazinske prošlosti*, Istra, 21, br. 55, 1983, 80-90). Konstrukcija De Franceschija da bi područje oko Pazina i Pićna naselile koncem X. i početkom XI. stoljeća »grupe stanovništva hrvatskog porijekla koje su bile vezane uz zemlju« (C. DE FRANCESCHI, n. dj., (bilj. 7), 12) imaju istu neznanstvenu podlogu i cilj kao i neuvjerljivo dokazivanje da isprave iz 1199. govore o naseljavanju Slavena na Barbanštini koncem XII. stoljeća.

9 S. ANTOLJAK, *Pribislav je bio samo gastald Barbana (1199)*, Jadranski zbornik, II, Rijeka-Pula 1957, 113-120.

10 Vidi bilješku 1.

11 L. KIRAC, n. dj., (bilj. 6), 136.

12 C. DE FRANCESCHI, n. dj., (bilj. 7), 170.

13 Isti, n. dj., (bilj. 7), 39 (ali str. 288: »iz XVII. stoljeća«).

14 Na i. mj., (ali str. 288: »Planque«).

2.

Analizirajmo sada detaljnije obje isprave.

Prva isprava sadrži mnogo više detaljnosti od druge. Ona nas obavještava da je na pulskome graničnom području 10. veljače 1199. održan skup između Golčana i Barbana kojemu je predsjedao grof Engelbert zajedno s osam prisjednika, i to po dva iz Caporiacca,¹⁵ Dvigrada, Bala i Gornjeg Pazina i s »mnogima drugima«.¹⁶ Na skupu se rješavalo pitanje javnopravnih ovlaštenja grada Pule nad barbanskom općinom. U ime grada Pule nastupio je potestat Pule, grof Rogerije i »pulska općina«, pod čime treba najvjerojatnije razumijevati četiri pulska konzula, možda s određenim brojem predstavnika naroda, a u ime Barbana gastald¹⁷ Pribislav »s barbanskim ljudima«. Iz isprave se ne vidi da li je na skupu raspravljano o zahtjevima i dokazima dviju strana, Pule i Barbana, ali je to vrlo vjerojatno. U ispravi se samo navodi da je Pribislav s ostalim Barbancima obećao Rogeriju i pulskoj općini

»quod quarte et herbatikum quem vel quam hinc retro comuni Pole tenerant a septem annis hucusque sub mercede dare, <et> ad libitum dicti comitis R. et comunem (!) Pole et amodo in antea de hinc in perpetuum debent dare omni anno quarte et herbatikum dicto comuni sicut faciunt alie ville que sunt posite supra territorio Pole,«

tj. da četvrtine i travarinu koje su unatrag sedam godina do danas zadržali¹⁸ (trebaju) uz naplatu dati pulskoj općini po volji rečenoga grofa R. i pulske općine, i da odsada unaprijed trebaju trajno dati svake godine četvrtine i travarinu rečenoj općini kao što čine druga mjesta koja se nalaze na pulskom teritoriju.

Što su to »četvrtine«? Riječ je dakako o četvrtini crkvene desetine koju je svjetovna vlast u Istri i drugdje prisvajala zbog zaštite koju je pružala crkvi. Nekoliko godina ranije, 1194. godine, presudio je istarski markgrof Bertold u sporu između porečke općine i porečkog biskupa da općina mora u ime priznanja vlasništva (dominium directum) nad cjelokupnim porečkim teritorijem plaćati četvrtine od žita, a od vina svaki dvadeseti vrč.¹⁹ U prijepisu presude što ga čuva porečka biskupija obveza na četvrtinu žita dodatno je objašnjena: »scilicet de quolibet pario boum quatuor modios frumenti«²⁰ (tj. od svakog para volova četiri modija žita). Porečka je općina utoliko bolje prošla, što je bila oslobođena od davanja »svih četvrtina do danas zadržanih (usque nunc retentis), ako je (uopće) neke zadržala«.

Pribislav je nadalje obećao da će se Barbanci podvrgavati pulskoj sudskoj vlasti u javnim i privatnim stvarima gradskih i seoskih pulskih stanovnika,²¹ kao i da će dolaziti na ročišta koja odrede pulske vlasti te da će se i ostali stanovnici Barbana zakleti na

¹⁵ Oko 8 km istočno od S. Daniele u Furlaniji.

¹⁶ U ispravi stoji da je Pribislav dao svoje obećanje »u prisutnosti« Engelberta i drugih. To treba tumačiti u smislu skupa (placita), na kojemu je predsjedao grof Engelbert s osam prisjednika (skabina) uz sudjelovanje naroda.

¹⁷ Gastald je osoba na čelu općine koja predstavlja autoritet akvilejskog patrijarha kao vrhovne vlasti u Istri.

¹⁸ Ovdje *tenerant* stoji po našem mišljenju umjesto *retenerunt*. Usp. P. KANDLER, *Codice Diplomatico Istriano* (dalje CDI), preisak Trieste 1986, 347 (isprava od 15. studenoga 1194).

¹⁹ Vidi prethodnu bilješku.

²⁰ M. ZJAČIĆ, *Posjedovni odnosi porečke crkve od VI. do XVI. stoljeća*, Jadranski zbornik, VIII, Rijeka-Pula 1973, 51.

²¹ *quod ipsi stabunt ad rationem faciendam et recipiendam hominibus Pole tam de civitate quam de villis tam pro comuni quam pro diviso ante comitem Rugerium potestatem Pole et suos citadinos.*

to obećanje.²² Obećanje što ga je dao Pribislav s drugovima ima langobardsko-franački oblik, tj. davanje »vadije« (u pravilu štapića) s porucima. Navedena su četiri poruka: po jedan iz Gračišća i Plomina, dva iz Barbana i sam davalac obećanja Pribislav. Za nepoštivanje preuzetog obećanja utvrđena je sankcija od 100 maraka.

Na temelju takve odluke na placitu dolaze istoga dana podveče Pribislav i još dvanaestorica stanovnika Barbana i prisizgu pred pulskim potestatom i mnogim pulskim građanima da će sve naprijed rečeno izvršavati, da neće štititi razbojнике, da će štititi pulske ljude i njihov imetak te da će se pobrinuti da i ostali stanovnici Barbana prisegnu na isto obećanje. One stanovnike Barbana koji ne bi htjeli priseći silit će uništavanjem njihove imovine i tjeranjem iz općine dok ne polože prisegu.

Druga isprava (od 9. ožujka 1199) mnogo je kraća. Prema toj ispravi u biskupovoj palači pred pulskim biskupom Ubaldom i mnogim pulskim crkvenim i svjetovnim ljudima, Stepizo iz Planje obećava »Geroldu i njegovim ortacima«, koji obećanje primaju u svoje ime i u ime cjelokupnoga pulskoga građanstva da će se stanovnici Planje pridržavati svega onoga što su bili obećali stanovnici Barbana »koliko o odlukama i ročištima, toliko o prisegi i svim ostalim odredbama što su ih prihvatili stanovnici Barbana« osim o zaostalim podavanjima četvrtine i travarine. Obećanje je dano uz vadiju i ugovornom kaznom od 20 maraka, a poruci su vicecomes²³ Barbana, gastald Barbana i još dvojica.

U prvonavedenoj ispravi bez ikakve sumnje glavnu ulogu igra grof Engelbert. Riječ je o moćnom goričkom grofu Engelbertu III čiji se otac, i kasnije brat, nametnuo akvilejskom patrijarhu kao advokat. O premoćnom položaju Engelberta II saznajemo iz isprave od 13. prosinca 1202,²⁴ u kojoj se nabrajaju ovlaštenja koja je on imao 1182. Sinovi Engelberta II, - Majnhard II i njegov brat Engelbert III bili su vrlo značajne ličnosti tadašnje Istre, pa je Majnhard II uz ostalo bio i advokatom porečke crkve. Sam pak Engelbert III uspio je u Puli steći tzv. feud Sv. Apolinara pa je zbog toga izbio spor između njega i ravnorskog nadbiskupa, kojemu je taj feud već stoljećima pripadao. Prema presudi od 18.III.1197.²⁵ Engelbert III je doduše spor izgubio, ali nadbiskupov posjed nije vraćen. Zbog toga je papa Inocent III, 5. travnja 1199, naredio Marku, biskupu Castella (Mleci), da na ponovnu tužbu ravnorskog nadbiskupa vodi postupak i donese presudu.²⁶ Nadbiskup je u tužbi naveo da mu je Engelbert nasilno (per violenciam) oduzeo posjed feuda. Ovo dakako ne treba shvatiti doslovce. Do »nasilja« Engelberta došlo je tako što se on nije pokorio prvoj sudskoj presudi. Biskup Marko donio je 28. srpnja 1199. presudu,²⁷ opet u prilog ravnorskog nadbiskupa, i istoga dana odobrio ravnorskom nadbiskupu da uđe u posjed spornih zemljišta.

²² quod non evitabunt esse ante dictum comitem et citadinos Pole ad terminum unum vel plures quem vel quos potestati et citadini eis tam pro comuni quam pro diviso locaverint et constituerint.

²³ Vicecomes je predstavnik goričkoga grofa na barbanskom području. Kako je spomenut prije gastalda, predstavnika vrhovne vlasti, očito je da je realni odnos snaga u Barbanštini bio u korist goričkih grofova.

²⁴ F. KOS, *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku, Peta knjiga (1201-1246)*, Ljubljana 1928, 29-31, br. 36.

²⁵ A. TORRE, *Le pergamene istriane dell'Archivio Arcivescovile di Ravenna*, AMSI, XLI, fasc. I, 1929, 128, br. II.

²⁶ N. dj., 135, br. IV.

²⁷ N. dj., 137, br. V.

3.

Iz kratkoga pregleda literature što smo ga dali vidljivo je da se autori slažu u tome da su odluke iz 1199. posljedica prethodnog rata Pule protiv Barbana i Planje, kojega je Pula vodila u svrhu proširenja svoga distrikta. Razlike među autorima za nas ovdje nisu od osobitoga interesa.

Ne slažemo se s time i mislimo da je konac XII. stoljeća bio vrlo slabo pogodan za agresivnu politiku Pule.

Prije svega, pouzdana »*Historia ducum Venetorum*« javlja za 1194. godinu²⁸ da su Mlečani protiv Pize uputili 16 naoružanih brodova pod zapovjedništvom Ivana Maurocena i Rogerija Permarina i, došavši do Pule, zatražili od Puljana ono »što su ovi bili po pravu dužni dati«, tj. opremljenu ratnu lađu. Puljani su mletački zahtjev odbili, na što je mletačka vojska osvojila grad, opljačkala ga (*expoliata civitate*), srušila mu zidove (*murisque diruptis*) i »povratila ga u prijašnju vjernost« prema Mlecima. Grad koji je 1194. godine bio opljačkan i kojemu su tom prilikom porušeni zidovi teško da je odmah nakon toga mogao voditi uspješne ofenzivne ratove, to više što su se u njemu gorički grofovi uspjeli dokopati ne baš beznačajnog feuda Sv. Apolinara. K tome bi ofenziva Puljana bila usmjerena na područje Barbana gdje je upravo prema ispravi od 10. veljače 1199. vlast imao snažni gorički grof Engelbert III čiji je brat Majnard II »*dei gratia marchio Istriae et dux Meinariae*« vršio akte vlasti u Poreču i njegovom distriktu i donio presudu u sporu između porečke općine i biskupa.²⁹ Te iste godine³⁰ nalazio se u njegovoj pratnji »*Geroldus de Pola*«, očito ona ista osoba koju poznajemo iz isprave od 9. ožujka 1199. Geroldus de Pola je očito ugledan vitez njemačkoga porijekla, koji se ugnijezdio u Puli i čiji su ugled i moć nesumnjivo u to vrijeme ovisili o uspješnosti goričkih grofova. Pri tome je važno da se Planja ispravom od 9. ožujka 1199. obvezuje Geroldu i ortacima - i to pred pulskim biskupom i u zgradi biskupije - da će izvršavati obveze kao i Barban. Ako je u ime pulske komune barbansku obvezu preuzeo potestat Pule i »pulska općina«, onda to znači da su prihodi od Barbana išli u korist pulske općine; dakle, prihodi iz Planje išli su analogno tome u korist Gerolda i ortaka. U istarskim je gradovima postojalo latentno, a često i akutno neprijateljstvo između općine i biskupije pa nije ni najmanje slučajno da se Planja obvezala na razne činidbe Geroldu i ortacima, u biskupskoj palači pred biskupom Ubaldom. Za Planju je dakle očito da je ona potpadala pod Gerolda i ortake, a ne izravno pod pulsku općinu. Što se pak tiče Barbana, odluka o njegovoj podređenosti pulskoj općini nije donesena sa strane pulskih magistratura (potestat, konzuli), nego od Engelberta III i njegove pratnje, a ni iz isprave ni iz bilo kakvih drugih izravnih ili neizravnih okolnosti ne proizlazi da bi barbanskoj obvezi prema Puli prethodile ratne operacije Pule protiv Barbana.

Što dakle zapravo znači nedvojbeni činjenica da je upravo 10. veljače 1199. moćni gorički grof naredio da se Barban podloži Puli? Pula u to vrijeme nije bila toliko jaka a ni Engelbert III i njegov brat Majnard II nisu bili u predjelima Barbana i Planje toliko slabi da bi trebali popuštati Puli. Sve je dakle ovisilo o dobroj volji Engelberta III. Zašto je on omogućio Puli - i to upravo 10. veljače 1199. godine - da ostvari svoje

---

²⁸ *Monumenta Germaniae Historica XIV*, Hannoverae 1883, 91.

²⁹ Vidi ispravu navedenu u bilj. 18.

³⁰ P. KANDLER, CDI, cit., (bilj. 18), 345, ispravu od 7. listopada 1194.

aspiracije prema Barbanu? Mislimo da se odgovor na osnovi naših prethodnih analiza daje sam od sebe. Naveli smo da je Engelbert III imao u svojoj vlasti feud Sv. Apolinara, koji je po svemu se čini, pravno pripadao ravenskom nadbiskupu. Ako je Engelbert III uspio da se domogne toga feuda, on je to očito uspio ne samo zbog moći svoje obitelji - goričkih grofova - nego i zbog toga što su Puljani vjerojatno s vrlo malo žara branili prava ravnorskog nadbiskupa, jer su prihodi s feuda odlazili zauvijek iz Pule. Bilo kako bilo, ravenski nadbiskup nije mirovao i pokrenuo je 1197. godine izvan Pule parnicu protiv Engelberta III - i uspio. On je od toga, čini se, imao malo uspjeha, jer su se Puljani nesumnjivo i dalje držali hladno prema njegovim (opravdanim) pretenzijama. Vidjevši da se unatoč presude u njegovu korist feud Sv. Apolinara nije nimalo približio njegovoj vlasti, ravenski se nadbiskup obratio moćnom papi Inocentu III, a ovaj je odredio za suca mletačkog biskupa Marka. Već se i iz izbora suca moglo vidjeti kako će presuda glasiti. Engelbert III je već 1198. godine morao znati da se ravenski nadbiskup neće pomiriti s time što mu presuda iz 1197. nije pomogla. I zato je Engelbert III krenuo u privlačenje na svoju stranu svih faktora u Puli.

Građani su se morali osjećati zadovoljnim čvrstim obećanjem barbanskog gasta da će Barbanci platiti sedmogodišnje zaostatke četvrtine i travarine, plaćati ta podavanja ubuduće i priznavati nadležnost pulske općine u sudskim sporovima, to više što znamo da je rješavanje sudskih sporova donosilo sucima posve opipljive koristi. Ujedno je Engelbert III u odnosu na Planju dao ista ovlaštenja njemačkim vitezovima u Puli, Geroldu i ortacima, koji su i inače bili sljedbenici goričkih grofova. Tako je mogao mirno očekivati daljnji slijed događaja. I zato ne vjerujemo da je ravenski nadbiskup imao mnogo koristi od nove presude u svoju korist, do koje je došlo već nakon nekoliko mjeseci.

Poznato je³¹ da je Engelbert III i dalje mirno uživao feud Sv. Apolinara i da ga je kasnije predao obitelji Geroldi, koja ga je 1265. prodala moćnoj obitelji Castropola.

SUMMARY

THE POSITION OF BARBAN AND PLANJA IN 1199

The Author analyzes the documents dated 10th February 1199 and 9th (not 4th!) March of the same year, in which the representatives of the communes of Barban and Planja (today Prnjani, 4 km North of Barban) pledged to pay the quarter (i.e. part of the church tithe which belonged to the civilian authority) and the *herbaticum* to the commune of Pula (according to the first document), or to the German knight Gerold »and associates« who lived in Pula (according to the second document), submitting themselves to the authority of the commune of Pula.

The two documents, according to various authors who have examined them (Benussi, De Vergottini, Gruber, Kirac, C. De Franceschi, Antoljak), would be a proof of an aggressive expansion of the commune of Pula. The Author refutes such opinions and argues that the end of

31 B. BENUSSI, n. dj., (bilj. 3), 195.

the 12th century was for Pula a very unfavourable period for an expansionist and aggressive policy, because in 1194 the town was conquered and plundered by the Venetians, who also demolished its walls. The Author argues that these documents were the result of a premeditated activity by the powerful Goritian Count Engelbert III, who owned the feud of St. Appolinaris, for which he disputed with the Archbishop of Ravenna at the very end of the 12th century. By relinquishing his right over Barban and Planja, Engelbert III wanted to win over the sympathy of the commune of Pula and of Gerold, so that the verdicts in favour of the Archbishop of Ravenna would remain a dead letter. It is known that Engelbert III succeeded in his aim to keep the feud of Sv. Appolinaris and later he gave it to the Geroldi family. So, the tactics used by Engelbert III, to keep friendly ties with Pula by means of documents from 1199 regarding Barban and Planja, proved successful.

RIASSUNTO

BARBANA E PLAGNA NEL 1199

L'autore analizza due documenti, uno del 10 febbraio 1199 e l'altro del 9 (non del 4 come finora si sosteneva) marzo dello stesso anno. Secondo questi documenti i rappresentanti dei comuni di Barbana e di Plagna (Porgnana, 4 km. a settentrione di Barbana) si obbligavano di versare la «quarta» (cioè la parte delle decime canoniche che spettava ai poteri laici) e l'erbativo al comune di Pola (secondo il primo documento), ovvero a Geroldo («e soci»), milite di origine tedesca abitante a Pola (secondo l'altro documento) e di riconoscere la giurisdizione del comune di Pola.

Secondo la tesi sostenuta finora da altri autori (Benussi, De Vergottini, Gruber, Kirac, C. De Franceschi, Antoljak), i due documenti analizzati sono la prova dell'espansione aggressiva del comune di Pola. L'autore combatte questa tesi e dimostra che la fine del secolo XII era poco adatta alle mire espansionistiche ed aggressive del comune di Pola, soprattutto perché Pola fu attaccata nel 1194 da Venezia, che riuscì a conquistarla, saccheggiarla e abbatterne le mura. L'autore prova che i documenti dimostrano gli sforzi abilmente fatti da parte del forte conte goriziano Engelberto III, il quale possedeva a Pola il c. d. feudo di S. Apollinare per il cui possesso egli si era trovato verso la fine del secolo XII coinvolto in ripetute vertenze con l'arcivescovo di Ravenna, per acquisire con la concessione dei diritti su Barbana e Plagna la benevolenza del comune di Pola e di Geroldo allo scopo di neutralizzare le sentenze concernenti il feudo di S. Apollinare emesse a favore dell'arcivescovo ravennate.

È noto che Engelberto III riuscì a conservare il feudo di S. Apollinare e trasferirlo alla famiglia Geroldi che lo vendette nel 1265 alla potente famiglia di Castropola. Dunque, la tattica di Engelberto III di mantenere con Pola relazioni pacifiche ed amichevoli nel 1199 mediante i documenti riguardanti Barbana e Plagna ha dato i suoi frutti.